Els Cordell, uns descobridors anglesos d'origen català

Autor: Marc Pons
Data de publicació: 29-08-2021

Els catalans van ensenyar a navegar els anglesos i a fundar companyies comercials. Eren unes nissagues que recollien la millor tradició de les velles companyies marítimes catalanes dels segles XIII, XIV i XV (les que van operar a l'aixopluc del Consolat de Mar i de la Casa de la Llotja) i que havien convertit la Corona catalanoaragonesa -i més concretament Catalunya- en una primeríssima potència comercial a la Mediterrània de la baixa edat mitjana. Per exemple la família tortosina Cordell. En Marc Pons ho ha explicat a 'El Nacional.cat' i l''INH ho ha recollit.

Londres, 1551. John Cabot, Hugh Willoughby, Richard Chancellor, John Dudley i William Cordell creaven la Company of Merchant Adventurers for the Discovery of Regions, Dominions, Islands and Places unknown (Companyia de mercaders aventurers pel descobriment de regions, dominis, illes i places desconegudes) que, tres anys més tard (1554), es transformaria en la Muscovy Trading Company (Empresa de Comerç de Moscú). La Merchant Adventurers va ser pionera en la navegació per les gèlides aigües del mar de Barentsz (al quadrant central de l'Oceà Àrtic), i en l'obertura d'una ruta marítima entre l'Europa atlàntica i Rússia a través del nord-est. En la constitució i en el desenvolupament de la Merchant Adventurers, hi van tenir un paper rellevant els Cordell, una nissaga de comerciants anglesos d'origen català.

Fragment d'un Mapamundi (mitjans del segle XVI). Els mars del nord / Font: Bibliothe?que Nationale de France

Per què una ruta comercial amb Rússia?

A mitjans del segle XVI, les potències marítimes europees projectaven tots els seus esforços cap a Amèrica. El Nou Món oferia unes possibilitats que, passat mig segle del primer viatge colombí (1492), encara eren inimaginables. Resulta sorprenent que aquells comerciants anglesos constituïssin i desenvolupessin un projecte oposat a la dinàmica general. Per què se'n van anar cap a Rússia i no cap a Amèrica? Per què hi van anar pels gèlids mars àrtics i no a

través de la ruta tradicional del mar Bàltic? Què hi buscaven a Rússia? La resposta a aquestes preguntes l'obtenim quan observem la disposició dels diferents actors sobre l'escenari geopolític d'aquella Europa que estava soterrant -a marxes forçades- l'Edat Mitjana, i que estava desplaçant a gran velocitat l'eix central del món cap a l'Atlàntic.

Anglaterra i Rússia

Les fonts documentals de l'època revelen que la Rússia del segle XVI -la del tsar Ivan el Terrible- era una societat que, en línies generals, no distava massa de les comunitats autòctones que els europeus havien trobat a Nord-Amèrica: econòmicament i tecnològicament subdesenvolupada. Per tant, des d'aquesta premissa, el mercat rus era -en aquell moment- tan atractiu com l'americà: aquells comerciants de la Merchant Adventurers van viatjar fins a Rússia per crear una relació comercial que els era clarament favorable: exportaven productes manufacturats (a Anglaterra, a Flandes... o a Catalunya!) i importaven matèria primera. La balança comercial d'aquests intercanvis mostrava, clarament, el dibuix d'una colonització econòmica de les mateixes característiques que les empreses europees a Nord-Amèrica.

Per què a través de l'Oceà Àrtic?

La Merchant Adventurers no va descobrir el mercat rus. De fet, des de l'any 1000, fins a mitjans del segle XVI, el comerç europeu amb Rússia (a través del nord) havia estat un monopoli de les ciutats-repúbliques de la Lliga Hanseàtica (Lübeck, Hamburg, Rostock, Kiel, entre altres), que dominaven les rutes marítimes del mar Bàltic. La pionera "ruta anglesa" a través de l'Oceà Àrtic va sorgir com la forma d'arribar a Rússia esquivant el monopoli hanseàtic. Després de diversos intents, alguns amb un desenllaç tràgic (com el dels tripulants de l'expedició de Willoughby, que el 1553 van morir atrapats per les aigües glaçades del golf de Sant Nicolau), van aconseguir arribar fins a Moscú circumval·lant Escandinàvia pel nord (fins a l'est de Lapònia), remuntant el riu Dvina septrentional, i cobrint la resta per vies terrestres.

Pla?nol de Londres (1572) / Font: British Library, Londres

Qui eren els Cordell?

La investigació genealògica revela que William Cordell era un advocat especialitzat en comerç marítim, nascut el 1522 a Edmonton (als afores de Londres). Era fill de John Cordell, de professió suboficial de la marina mercant (segons les fonts, responsable de senyalitzar la navegació) nascut, també, a Edmonton a principis del segle XVI, i d'una dama de la baixa noblesa anomenada Emma Webb. I era net d'un personatge relacionat amb l'activitat marítima anomenat Edmund Cordell, nascut, també, a Edmonton el 1475. Més enllà de l'avi Edmund, la investigació genealògica no revela l'existència de cap més Cordell nascut a Anglaterra. Per tant, podem considerar que s'haurien establert a l'illa durant les dècades de 1460 o de 1470. Per quina raó? Què passava a Catalunya, en aquella època, que els va impulsar a emigrar?

Els Cordell catalans

Les fonts catalanes documenten l'existència d'una important nissaga Cordell radicada a Tortosa a finals de la centúria del 1300 (un segle abans de l'aparició dels Cordell anglesos). Més concretament, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, consta -entre altres- l'existència d'un Pere Cordell, lloctinent del batlle de Tortosa, i estretament relacionat amb l'activitat marítima i comercial. Per tant, aquells Cordell tortosins -que apunten, clarament, que eren els avantpassats dels Cordell anglesos- formaven part de les elits urbanes de la ciutat i del territori. La qüestió seria: en quin moment i per quines causes aquesta nissaga ben situada econòmicament, políticament, i socialment va abandonar el seu solar familiar? Era a causa d'un exili polític? O d'un exili religiós? O, senzillament, per una qüestió d'oportunitat de negoci?

Les possibles causes d'aquell exili

Entre 1462 i 1472 (l'època del probable exili dels Cordell), Catalunya va viure una guerra civil devastadora, que va enfrontar la noblesa terratinent i les jerarquies eclesiàstiques amb la corona, les classes mercantils, i els pagesos de remença. Però aquella guerra tenia molts cantells i va provocar un exili monumental per les dues bandes. Està ben documentat, per exemple, l'exili de comerciants catalans a Nàpols, més que a la recerca d'un entorn comercial estable, per la seva implicació en la maniobra de destitució de Joan II que havia tramat la Generalitat (1462), i que havia acabat com el rosari de l'aurora. Aquesta seria una causa possible, però tampoc podem oblidar que cap al 1460, mig segle després dels pogroms de 1391, la persecució contra la comunitat jueva, lluny de cessar, s'havia intensificat.

Sebastian Cabot (fill de John Cabot), William Cordell, i Samuel Argall / Font: National Maritime Museum. Londres

... o una oportunitat de negoci

Quan observem la trajectòria del viatge dels Cordell (de Tortosa a Londres), sorgeix una altra pregunta: per què a Anglaterra? I la resposta la trobem en un fenomen de gran envergadura que, a mitjans del segle XV, estava canviant la fesomia del món: l'obertura de les rutes comercials atlàntiques, en bona part gràcies als navegants catalans. Anglaterra, que des del segle XIII havia estat una colònia econòmica de les potències mediterrànies, es preparava per assumir un nou paper: el de potència colonitzadora. La seva estratègica situació geogràfica, i el naixement d'una activa classe mercantil (molt probablement d'origen continental) ho feien possible. A mitjans del segle XV, Anglaterra encara era una economia molt dependent però, també, era un país amb una gran projecció de futur, que els segles posteriors confirmarien.

La diàspora catalana a Anglaterra

Encara no sabem les causes que van conduir als Cordell a Londres. Però el que sí que sabem, amb tota seguretat, és que no van ser la única nissaga de comerciants catalans que van arrelar a Anglaterra. Apareixen al costat dels Cabot (amb independència de si eren napolitans, venecians, o catalans), dels Viastrosa, dels Capell o dels Argall -per citar, només, quatre exemples-, que van tenir una importància cabdal en el salt que convertiria Anglaterra en una potència marítima. Nissagues que recollien la millor tradició de les velles companyies marítimes catalanes dels segles XIII, XIV i XV (les que van operar a l'aixopluc del Consolat de Mar i de la Casa de la Llotja) i que havien convertit la Corona catalanoaragonesa -i més concretament Catalunya- en una primeríssima potència comercial a la Mediterrània de la baixa edat mitjana.
Representacio? moderna d'una expedicio? comercial anglesa a la cort del tsar Ivan IV (1875) / Font: Russian Museum.Sant
Petersburg

Els catalans en el naixement de l'imperi marítim anglès

Nissagues d'origen català, valencià, mallorquí, o napolità, que són presents en la constitució i desenvolupament de la Levant Company (1592), que va impulsar el comerç amb l'imperi otomà, de l'East India Company (1600), que va obrir noves rutes comercials amb el sud-est asiàtic, o de la Virginia Company (1606), que va promoure la colonització de les costes de Nord-Amèrica. En aquesta línia, resulta molt revelador un curiosíssim detall de la representació de la Batalla de Dover (08/08/1588), un dels episodis bèl·lics de la guerra hispanoanglesa, que es va saldar amb la humiliant derrota de l'anomenada "Armada Invencible" hispànica. Al castell de popa de la nau mercant anglesa Rainbow (reconvertida, per a l'ocasió, en militar), s'hi representen l'escut d'armes de la casa de Lancaster i la senyera quadribarrada catalana.

Marc Pons
Barcelona. Diumenge, 29 de Agost 2021

https://www.elnacional.cat/ca/cultura/marc-pons-reportatge-cordell-descobridors-anglesos-origen-catala_639926_102.html